АНОТАЦІЯ

Застрожнікова К. С. Кримінальне провадження в умовах особливого періоду. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. Державний податковий університет, Міністерство фінансів України. Ірпінь, 2026.

У дисертації на основі аналізу кримінального процесуального законодавства України та практики його застосування, наукових праць вітчизняних та зарубіжних учених, узагальнення емпіричних даних здійснено комплексне дослідження сутності та правової природи запровадження особливого періоду в Україні, його впливу на кримінальне провадження та формування нових моделей правозастосування в контексті особливого режиму досудового розслідування та судового розгляду в умовах воєнного стану.

Розкрито сутність та правову природу особливого періоду в державі за умов збройної агресії проти неї, запропоновано комплексне визначення цього поняття, виокремлено його основні ознаки та часові межі. На підставі аналізу міжнародних нормативно-правових актів і кримінального процесуального законодавства зарубіжних держав встановлено відсутність усталеної термінології, яка б розкривала зміст і природу «особливого періоду». Виокремлено низку правових категорій, близьких за змістом та функціональним призначенням до цього поняття (надзвичайний стан, воєнний стан, суспільна небезпека, яка загрожує життю нації, стан облоги). Обґрунтовано висновок, що запровадження таких правових режимів зумовлює суттєве коригування загального порядку здійснення владних повноважень, у тому числі у сфері кримінального провадження, з метою забезпечення публічного порядку, національної безпеки та недопущення системних загроз конституційному ладу.

На підставі аналізу чинного законодавства України виокремлено правові режими, що формують зміст особливого періоду та окреслено їх відмінності. Доведено, що кожен із таких режимів передбачає використання специфічних правових інструментів, спрямованих на забезпечення належного реагування

держави на виклики, які створюють загрозу її існуванню, стабільності суспільства та безпеці громадян.

З урахуванням запровадженого в Україні воєнного стану визначено особливості здійснення кримінального провадження в цих умовах, обґрунтовано його концептуальне трансформування та розширення сфери регулювання шляхом запровадження особливого режиму досудового розслідування і судового розгляду. Проаналізовано термінологічне співвідношення понять «кримінальне провадження в умовах воєнного стану» та «особливий режим досудового розслідування і судового розгляду в умовах воєнного стану». Виокремлено нормативну складову особливого режиму досудового розслідування та судового розгляду в умовах воєнного стану. Проаналізовано співвідношення цього режиму з іншими формами особливих порядків, закріплених у кримінальному процесуальному законодавстві України.

Запропоновано комплексне визначення поняття особливого режиму досудового розслідування та судового розгляду в умовах воєнного стану, виокремлено його підстави та умови, що охоплюють як процесуальні, так і територіальні чинники. Обґрунтовано, що особливий режим досудового розслідування та судового розгляду передбачає не лише адаптацію процедурних механізмів, але й зумовлює суттєві інституційні зміни в системі суб’єктів кримінального провадження, потребує переосмислення розподілу повноважень та переформатування ролі владних суб’єктів. Акцентовано увагу на питанні «юридичної деактивації» особливого режиму досудового розслідування і судового розгляду.

Досліджено вплив особливого режиму досудового розслідування та судового розгляду на трансформацію процесуального механізму обмеження конституційних прав учасників провадження. Виокремлено загальносоціальний та процесуальний напрями обмеження прав та свобод людини в умовах воєнного стану. Проаналізовано нормативне регулювання механізмів обмеження прав і свобод людини як у національному законодавстві, так і в правових системах зарубіжних держав. Виокремлено процедуру та правові критерії дерогації прав людини в умовах воєнного стану, визначено коло конституційних прав, які

найчастіше підлягають тимчасовому обмеженню з боку держави, а також досліджено релевантну практику Європейського суду з прав людини.

Проаналізовано наявність та відсутність спеціалізованих норм у кримінальному процесуальному законодавстві зарубіжних держав, які регламентують порядок здійснення кримінального провадження в умовах особливих правових режимів. Доведено, що для більшості зарубіжних країн характерна відсутність системного нормативного врегулювання особливого режиму кримінального провадження.

Досліджено особливості здійснення досудового розслідування в умовах воєнного стану та виокремлено чинники, що впливають як на діяльність органів розслідування, так і на модель розслідування загалом, результатом чого стало формування особливого режиму досудового розслідування. Визначено регулятивний, гарантійний та інституційно-стабілізаційний напрями його реалізації.

Доведено, що особливий режим досудового розслідування виступає передумовою реалізації інституту спеціального досудового розслідування. Досліджено питання створення Спеціального трибуналу щодо злочину агресії проти України та окреслено його вплив на національне законодавство, яке регламентує особливий режим досудового розслідування. Приділено увагу проблематиці зловживання процесуальними правами та проявам негативної практики органів досудового розслідування в умовах воєнного стану.

Запропоновано класифікацію положень ст. 615 КПК України за функціональними критеріями. Проаналізовано нормативну регламентацію спеціального порядку початку досудового розслідування у випадку відсутності доступу до Єдиного реєстру досудового розслідування, виокремлено вимоги щодо належної фіксації факту відсутності технічного доступу до реєстру та запропоновано альтернативний механізм інформування заявника про початок розслідування.

Розкрито механізм відтермінування внесення відомостей до Єдиного реєстру досудового розслідування у поєднанні з технічним фіксуванням процесуальних дій. Проаналізовано механізм тимчасової зміни функціональної

моделі судового контролю шляхом тимчасової передачі повноважень слідчого судді керівнику органу прокуратури, виокремлено вимоги щодо обґрунтування правомірності застосування альтернативної моделі контролю. Досліджено питання зупинення досудового розслідування у зв'язку з об'єктивними перешкодами. Проаналізовано спеціальні процесуальні механізми встановлення підслідності та можливості доручення проведення розслідування іншим органам, а також окреслено особливості визначення місця проведення досудового розслідування в умовах воєнного стану.

Акцентовано увагу на можливостях відтермінування виконання окремих дій у випадках відсутності об'єктивних умов їх належного проведення, визначено граничну межу допустимого зволікання. На підставі аналізу судової практики зроблено висновок, що воєнний стан, як правовий режим, не являє собою обставину абсолютної дії, за якої автоматично скасовуються чи зупиняються всі процесуальні строки.

Досліджено спеціальні процесуальні механізми судового контролю та прокурорського нагляду за додержанням закону в умовах дії особливого режиму, акцентовано увагу на питаннях обов'язкового інформування прокурора вищого рівня та суду про прийняті рішення, порядку оскарження дій, бездіяльності та рішень прокурора і слідчого, дистанційному розгляді клопотань про запобіжний захід.

Проаналізовано проблемні питання щодо допустимості показань, отриманих у ході допиту, за умови відеофіксації, виокремлено процесуальні запобіжники, спрямовані на недопущення порушення прав підозрюваного. Функціонально переосмислено традиційні процесуальні механізми та виокремлено проблеми правозастосовчої практики щодо: забезпечення достовірності доказів в умовах неможливості реалізації традиційних процесуальних стандартів під час проведення обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи, обшуку особи без участі понятих; дистанційної участі захисника; тимчасового виконання функцій перекладача уповноваженими суб'єктами; провадження в справах щодо неповнолітніх; електронного збереження матеріалів кримінального провадження. Акцентовано увагу на

нормативних особливостях спеціальної процедури відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження в умовах воєнного стану.

Досліджено заходи забезпечення кримінального провадження в умовах воєнного стану, їх концептуальна сутність та правова регламентація. Проаналізовано напрями модифікації механізму застосування заходів забезпечення кримінального провадження під час дії воєнного стану. Акцентовано увагу на проблемних питаннях безальтернативного застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, підкреслено трансформацію інституту застави в умовах воєнного стану. Виокремлено процесуальні умови та правозастосовну практику щодо скасування запобіжних заходів з метою забезпечення можливості продовження або проходження військової служби за призовом під час мобілізації на особливий період, а також спеціальний порядок зміни запобіжних заходів.

Приділено увагу процесуальній регламентації слідчих (розшукових) дій в умовах воєнного стану, формуванню нових підходів до їх організації та проведення, координації дій між органами досудового розслідування, оперативними підрозділами та іншими державними й недержавними інституціями. Виокремлено специфіку проведення огляду в умовах воєнного стану, акцентовано увагу на використанні під час його проведення новітніх технологій, здатних мінімізувати загрозу життю та здоров'ю учасників слідчої дії і одночасно забезпечити належний рівень фіксації доказової інформації.

Проаналізовано процесуальний порядок проведення обшуку з використанням механізмів, передбачених ст. 615 КПК України, виокремлено рекомендації щодо послідовного проведення обшуку органами досудового розслідування в особливих умовах. Досліджено нові підходи щодо проведення обшуку за умов оголошення сигналу повітряної тривоги, а також виокремлено алгоритм дій у такій ситуації.

Акцентовано увагу на процесуальних особливостях проведення допиту, забороні запровадження «особливих» або «посилених» методів допиту, спрямованих на отримання інформації будь-якими засобами. Виокремлено сучасні тактичні прийоми, здатні підвищити результативність отримання

інформації без порушення фундаментальних прав людини. Окреслено значення судових експертиз у розслідуванні воєнних злочинів, а також виокремлено підвищені ризики проведення негласних слідчих (розшукових) дій в умовах активного воєнного конфлікту. Досліджено специфіку міжнародної співпраці під час збирання та перевірки доказової інформації за фактами вчинення воєнних злочинів.

Проаналізовано нормативне регулювання судового розгляду, механізми адаптації стандартних процесуальних механізмів судового розгляду до умов екстремального функціонування системи правосуддя. Акцентовано увагу на проблемах зміни територіальної підсудності судових справ та досліджено зарубіжний досвід з цього питання. Виокремлено критерії, які відображають специфіку функціонування правосуддя в умовах воєнного стану, доведено відмінність між загальним та особливим режимом судового розгляду.

З урахуванням специфіки особливого режиму судового розгляду проаналізовано нормативні положення, що регламентують: порядок розподілу матеріалів кримінального провадження між суддями у випадку відсутності доступу до Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи; автоматичне продовження запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою; зміну територіальної підсудності; визначення компетенції суду першої інстанції щодо розгляду справ з підвищеним ступенем суспільної небезпеки; а також особливості проголошення лише резолютивної частини вироку з подальшим врученням його повного тексту.

Досліджено функціональну трансформацію загальної моделі судового розгляду, проаналізовано процесуальні механізми проведення судових засідань у режимі відеоконференцій в умовах воєнного стану, обґрунтовано особливості зупинення судового розгляду у зв’язку з мобілізацією обвинуваченого, а також розкрито специфіку застосування інституту спеціального судового провадження щодо осіб, які переховуються на тимчасово окупованих територіях або на території держави-агресора.

Сформульовано низку теоретичних положень, узагальнень і висновків, а також розроблено практичні рекомендації, спрямовані на вдосконалення

національного законодавства щодо процесуальної регламентації особливого режиму досудового розслідування та судового розгляду в умовах воєнного стану, а також на забезпечення належної реалізації прав і законних інтересів учасників кримінального провадження.

Ключові слова: особливий період, кримінальне провадження, воєнний стан, особливий режим, досудове розслідування, запобіжні заходи, слідчі (розшукові) дії, судовий розгляд.

SUMMARY

Zastrozhnikova K. S. Criminal proceedings during a special period. – Qualifying scientific work on manuscript rights.

Dissertation for the Doctor of Philosophy degree in specialty 081 – Law. State Tax University, Ministry of Finance of Ukraine. – Irpin, 2026.

Based on an analysis of Ukraine's criminal procedural legislation and its application in practice, scientific works by domestic and foreign scientists, and a synthesis of empirical data, this dissertation conducts a comprehensive study of the essence and legal nature of the introduction of a special period in Ukraine, its impact on criminal proceedings and the formation of new models of law enforcement in the context of the special regime of pre-trial investigation and judicial proceedings under martial law.

The essence and legal nature of a special period in a state under conditions of military aggression against it are revealed, a comprehensive definition of this concept is proposed, and the main features and time limits are highlighted. Based on an analysis of international regulatory and legal acts and criminal procedural legislation of foreign states, it has been established that there is no established terminology that would reveal the content and nature of a ‘special period’. A number of legal categories have been identified that are similar in meaning and functional purpose to this concept (state of emergency, martial law, public danger threatening the life of the nation, state of siege). The conclusion has been substantiated that the introduction of such legal regimes entails a significant adjustment of the general procedure for exercising public authority, including in the field of criminal proceedings, with the aim of ensuring public order,

national security and preventing systemic threats to the constitutional order.

Based on an analysis of current Ukrainian legislation, the legal regimes that form the content of the special period have been identified and their differences outlined. It has been proven that each of these regimes provides for the use of specific legal instruments aimed at ensuring an adequate response by the state to challenges that threaten its existence, the stability of society and the security of citizens.

Considering the martial law introduced in Ukraine, the peculiarities of criminal proceedings in these conditions have been determined, its conceptual transformation and expansion of the scope of regulation have been justified by introducing a special regime of pre-trial investigation and judicial proceedings. It analyzes the terminological relationship between the concepts of ‘criminal proceedings under martial law’ and ‘special regime of pre-trial investigation and judicial proceedings under martial law.’ It highlights the normative component of the special regime of pre-trial investigation and judicial proceedings under martial law. The relationship between this regime and other forms of special procedures established in the criminal procedural legislation of Ukraine is analysed.

A comprehensive definition of the concept of a special regime for pre-trial investigation and judicial proceedings under martial law is proposed, and its grounds and conditions, covering both procedural and territorial factors, are highlighted. It is argued that the special regime of pre-trial investigation and judicial proceedings not only requires the adaptation of procedural mechanisms but also entails significant institutional changes in the system of criminal proceedings, requiring a rethinking of the distribution of powers and a reformatting of the roles of the authorities. Attention is focused on the issue of the ‘legal deactivation’ of the special regime of pre-trial investigation and judicial proceedings.

The influence of the special regime of pre-trial investigation and judicial proceedings on the transformation of the procedural mechanism for restricting the constitutional rights of participants in proceedings has been studied. General social and procedural directions of restricting human rights and freedoms under martial law have been identified. The normative regulation of mechanisms for restricting human rights and freedoms in both national legislation and the legal systems of foreign states has

been analysed. The procedure and legal criteria for derogation from human rights under martial law have been identified, the range of constitutional rights that are most often subject to temporary restriction by the state has been determined, and the relevant practice of the European Court of Human Rights has been examined.

The presence and absence of specialised norms in the criminal procedural legislation of foreign states regulating the conduct of criminal proceedings under special legal regimes has been analysed. It has been proven that most foreign countries lack systematic regulatory regulation of the special regime of criminal proceedings.

The specifics of conducting pre-trial investigations under martial law have been studied, and factors which affect both the activities of investigative bodies and the investigation model in general have been identified, resulting in the formation of a special regime for pre-trial investigations. Regulatory, guarantee and institutional-stabilisation directions for its implementation have been determined.

It has been proven that a special regime of pre-trial investigation is a prerequisite for the implementation of the institution of special pre-trial investigation. The issue of establishing a Special Tribunal for the crime of aggression against Ukraine has been examined and its impact on national legislation regulating the special regime of pre-trial investigation has been identified. Attention has been paid to the problem of abuse of procedural rights and manifestations of negative practices by pre-trial investigation bodies in conditions of martial law.

A classification of the provisions of Article 615 of the Criminal Procedure Code of Ukraine according to functional criteria is proposed. The normative regulation of the special procedure for initiating a pre-trial investigation in the absence of access to the Unified Register of Pre-trial Investigations is analysed, the requirements for proper recording of the lack of technical access to the register are highlighted, and an alternative mechanism for informing the applicant about the start of the investigation is proposed.

The mechanism for postponing the entry of information into the Unified Register of Pre-trial Investigations in conjunction with the technical recording of procedural actions has been revealed. The mechanism for temporarily changing the functional model of judicial control by temporarily transferring the powers of an investigating

judge to the head of the prosecutor's office has been analysed, and the requirements for justifying the legality of applying an alternative control model have been highlighted. The issue of suspending pre-trial investigations due to objective obstacles has been examined. The special procedural mechanisms for establishing jurisdiction and the possibility of entrusting the investigation to other bodies are analysed, and the peculiarities of determining the place of pre-trial investigation in conditions of martial law are outlined.

Emphasis was placed on the possibility of postponing certain actions in cases where there are no objective conditions for their proper implementation, and the limit of permissible delay was determined. Based on an analysis of judicial practice, it was concluded that martial law, as a legal regime, does not constitute a circumstance of absolute effect, under which all procedural deadlines are automatically cancelled or suspended.

Special procedural mechanisms of judicial control and prosecutorial supervision over compliance with the law under a special regime were examined, with emphasis on the issues of mandatory notification of the higher-level prosecutor and the court about decisions taken, the procedure for appealing against actions, inaction and decisions of the prosecutor and investigator, and remote consideration of motions for preventive measures.

The article analyses problematic issues regarding the admissibility of evidence obtained during interrogation, in case of video recording, and identifies procedural safeguards aimed at preventing violations of the suspect's rights. Traditional procedural mechanisms have been functionally rethought and problems in law enforcement practice have been identified regarding: ensuring the reliability of evidence when it is impossible to implement traditional procedural standards during a search or inspection of a person's home or other property, or a search of a person without the participation of witnesses; remote participation of a defence lawyer; temporary performance of interpreter functions by authorised entities; proceedings in cases involving underage persons; electronic storage of criminal proceedings materials. Attention is focused on the regulatory features of the special procedure for restoring lost criminal proceedings materials in conditions of martial law.

The measures for ensuring criminal proceedings under martial law, their conceptual essence and legal regulation have been studied. The directions of modification of the mechanism for applying measures to ensure criminal proceedings during martial law have been analysed. Attention is focused on problematic issues of the unconditional application of preventive measures in the form of detention, and the transformation of the institution of bail under martial law is emphasised. The procedural conditions and law enforcement practice regarding the cancellation of preventive measures in order to ensure the possibility of continuing or undergoing military service upon conscription during mobilisation for a special period, as well as the special procedure for changing preventive measures, are highlighted.

Attention is paid to the procedural regulation of investigative (search) activities under martial law, the formation of new approaches to their organisation and conduct, and the coordination of actions between pre-trial investigation bodies, operational units, and other state and non-state institutions. The specifics of conducting searches under martial law are highlighted, with an emphasis on the use of the latest technologies capable of minimising the threat to the life and health of those involved in the investigative action while ensuring an adequate level of recording of evidence.

The procedural order for conducting a search using the mechanisms provided for in Article 615 of the Criminal Procedure Code of Ukraine was analysed, and recommendations were made regarding the consistent conduct of searches by pre-trial investigation bodies in special circumstances. New approaches to conducting searches in the event of an air alert have been examined, and an algorithm of actions in such a situation has been identified.

Emphasis is placed on the procedural features of conducting interrogations and the prohibition of ‘special’ or ‘enhanced’ interrogation methods aimed at obtaining information by any means. Modern tactical techniques that can increase the effectiveness of obtaining information without violating fundamental human rights are highlighted. The importance of forensic examinations in the investigation of war crimes is outlined, and the increased risks of conducting covert investigative (search) activities in conditions of active military conflict are highlighted. The specifics of international cooperation in the collection and verification of evidence of war crimes

are examined.

The normative regulation of court proceedings and mechanisms for adapting standard procedural mechanisms of court proceedings to the conditions of extreme functioning of the justice system are analysed. Attention is focused on the problems of changing the territorial jurisdiction of court cases, and foreign experience in this area is examined. Criteria reflecting the specifics of the functioning of justice in conditions of martial law are identified, and the difference between the general and special regimes of court proceedings is distinguished.

Considering the specifics of the special court proceedings, we looked at the rules that cover: how to split up criminal case files between judges when there's no access to the Unified Judicial Information and Telecommunications System; automatically extending preventive measures like detention; change of territorial jurisdiction; determination of the competence of the court of first instance to hear cases with a high degree of public danger; as well as the peculiarities of pronouncing only the operative part of the judgment with subsequent delivery of its full text.

The functional transformation of the general model of court proceedings was studied, the procedural mechanisms for conducting court hearings through video conferencing under martial law were analysed, justified the peculiarities of suspending court proceedings in connection with the mobilisation of the accused, and revealed the specifics of applying the institution of special court proceedings to persons hiding in temporarily occupied territories or on the territory of the aggressor state.

A number of theoretical provisions, generalisations and conclusions have been formulated, and practical recommendations have been developed aimed at improving national legislation on the procedural regulation of the special regime for pre-trial investigation and court proceedings under martial law, as well as ensuring the proper implementation of the rights and legitimate interests of participants in criminal proceedings.

Keywords: special period, criminal proceedings, martial law, special regime, pre-trial investigation, preventive measures, investigative (search) actions, court proceedings.